

aloéből, paprikából és növényi kivonatkból, továbbá sósavból áll.

7. »Eddig még utol nem ért szer az emésztést, a test táplálását, erősítését előmozdító s vértisztító hatásánál fogva Gölis dr. *egyetemes emésztő pora.*« E szerint 84 rész kettős szénsavas nátriumból, 6 rész borkőből, 1 rész szalmiákból, 4 rész iszapolt krétából készíti hirtője. Ára 1 frt, értéke 10 kr.

8. Seehofer *gyomorbalzsamát* borszeszből, mirhából, katechuból, czi-metből, aloéből, sáfránból és cukorból készítik.

9. A *szent Erzsébet vértisztító pilulák* készítésére aloét, jalappa-gyantát, rebar-

barát, tamarindusz-kivonatot és cukrot használnak. Jelentékeny aóertartalmánál fogva csak a legnagyobb vigyázattal használandó.

Tudom, hogy nem én vagyok az első, ki a titkos szerek értéktelen voltára és arra irányozom közönségünk figyelmét, hogy mindezek csak a hiszékeny emberek pénzének kizsarolására törekednek; de azt hiszem, az intő szó ezekkel szemben soha sem fölösleges. Bár annyira terjednének a természet-tudományi ismeretek hazánkban, hogy én lennék az utolsó, a ki ezekről felvilágosító ismertetést írni még szükségesnek tartotta. DR. HANKÓ VILMOS.

1887-BEN ELHÚNYT TERMÉSZETTUDÓSOK NEKROLÓGJA.

A r á n y i L a j o s, a pathológiai anatómia nyugalmazott egyetemi tanára, a magyar tudományos akadémiáé levelező tagja, született 1812-ben május 29-ikén Komáromban; alsóbb iskoláit ottan, Budán és Pesten végezte. Előbb bölcsészeti pályára lépett, azonban nevelő nagybátyja kívánatára, — a ki őt örökbe fogadta, — a jogi tanulmányokra szánta magát. 1831-ben a nagy kolera alatt a pesti kórházban a betegek ápolásában vett részt; azután az orvosi pályára lépett át, s már előbb is kedvvel foglalkozott a természettudományokkal, élet-tannal és boncz-tannal. Orvos-doktori oklevelének elnyerése után a belső betegségek kórházában, B e n e F e r e n c z tanár oldalán, két évig működött mint segéd, azután beutazta a külföldet, hogy magát tovább képezze. Onnan hozta magával a 32 folio táblával illusztrált eredeti Myoplasticát, mely neki a rendkívüli tanári állást itthon mehozta. 1844 óta tanárkodott a budapesti egyetemen, hol a hetvenes évek elején nyugalomba vonult; azonban később sem szünt meg az orvostudományok népszerűsítésén törekedni. Az ő tevékenysége teremtette meg nálunk a pathológiai anatómia tanszékét, s lelkesülése hozta

létre annak szép, akkor 3500 példányból álló gyűjteményét nagy küzdelmek árán. Kórboncz-tani irodalmunkat több derék értekezéssel gazdagította; harmincz év alatt 5300 bonczolást végzett, s ezenkívül a régészet terén is sikerrel működött. A vajdahunyadi vár megmentésének, kijavításának leglelkesebb szóvivője volt. Érdemei elismerésül régi magyar nemességéhez a Hunyadvári előnevet kapta; családi neve előbb L o s t a i n e r volt, melyet idők jártán változtatott Arányi-ra.* Munkái közül felemlítjük a következőket: »Értekezés a pokolvarról« (1837), »Rudnó és lelkésze« (1846), »A kórboncz-tan elemei« (1864), »Orvosgyakorlási tanulmányok« (1865) stb.

A r l t, F e r d i n a n d R i t t e r v o n, a modern szemészet megteremtőinek egyike, a bécsi egyetemen a szemészet volt nyilvános tanára, született Obergraupenben Csehországban 1812 április 18-ikán. Gimnáziumi tanul-

* Bővebb életrajza és tudományos jellemzése a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXIV-ik (1888. évi) vándorgyűlésének munkálataiban olvasható, a mely vándorgyűlés központi választmányának régi tagja volt.

mányait Leitmeritzben, az orvostudományokat pedig Prágában végezte, hol 27 éves korában orvosdoktorrá avatott. Mint szegény embernek, kinek atyja egyszerű bányakovács volt, sokat kellett küzdenie. 1840–42-ben Fischer tanár tanszéki segédje, 1846-ban helyettese és 1849-ben utódja lett. 1855-ben Bécsbe a szemészeti tanszékre hívták meg, mit el is fogadott, s 1884-ig töltött be, a mikor mint 70 éves agg tudós nyugalmába ment. A mai szemészetnek jelesei mind az ő tanítványai voltak. Széleskörű irodalmi munkásságának legkiválóbb gyümölcsei: »Die Pflege der Augen im gesunden und kranken Zustande« (1846), »Krankheiten des Auges« (1851—56. 3 kötetben), mely több kiadást ért; »Klinische Darstellung des Auges« (1871), »Ueber die Verletzungen des Auges« (1875), »Die Ursachen und die Entstehung der Kürzsichtigkeit« (1876) stb. Gräfe és Donders társaságában alapította az »Archiv für Ophthalmologie« című derék folyóiratot. Levelező tagja volt a magyar királyi orvosegyesületnek is, hol egykori tanítványa, Dr. Schulek Vilmos méltatta tudományos érdemeit. Elhunyt márczius 7-ikén.

Baird, Spencer Fullerton, ornitológus, született 1823 februárius 3-ikán Readingban Pennsylvániában; 1846-ban a természettudományok tanára a Dickinson-collegen, 1850-ben a Smithsonian-Institution titkára Washingtonban, 1871 óta az Egyesült-Államok halászati biztosa, elhunyt augusztus 20-ikán. Kiváló érdemeket szerzett az Egyesült-Államok faunájának vizsgálatában főképen a következő dolgozataival: »Catalogue of North American Birds« (1850), »Birds of North America« (Cassinnal és Lawrence-cel, 4 kötetben atlisszal, 1870—74), »History of the North American Birds« (Rigway és Brewerrel); nagy érdemei vannak az Egyesült-Államok nemzeti múzeumának sikeres vezetésében és a halászat emelésében.

Baltzer, Heinrich Richard, matematikus, született 1818 januárius 27-ikén, előbb tanító volt a Kreuz-gimnáziumon Drezdában, majd tanár a gieszeni egyetemen; munkái közül »Die Elemente der Mathematik« (1867—72. két kötet) több kiadást ért; nagyobb hírnevet »Theorie und Anwendung der Determinanten« (1870) című derék munkája szerzett neki. Elhunyt november 7-ikén.

Baxendell, Josef, csillagászati megfigyelő, született 1815-ben Manchesterben. Előbb tengerész volt, s mint ilyen szemtanuja vala a Csendes-tengeren az 1833. évi nagy meteorhullásnak; Dél-Amerikába tett több nagyobb utazása után szülővárosában telepedett le, a hol barátjának, Worthingtonnak birtokán együttesen csillagásztornyt rendeztek be. Ettől kezdve az ő 13 hüvelykes reflektorával, melynek tükrét saját maga készítette, teljesen a változó csillagok megfigyelésére szentelte idejét. Már 1848-ban felismerte a Bikacsillagzat λ -jának változékonyságát, 1856—57-ben a Lant csillagzat R -jének és a Herkulesben 30 csillagnak változását figyelte meg; összesen 18 változó csillagot fedezett fel. 1877-ben áthelyezte csillagvizsgálóját Birkdaleba, Southportba, hol október 7-ikén elhunyt.*

Bayard, Henri, a fotografozásnak egyik feltalálója, ki már 1838 végén, mielőtt még a Talbot és Daguerre módszere ismeretessé lett volna, Despretz francia akadémikusnak papírosra nyomott fotografiákat mutatott be és 1839 júniusában mintegy 30 ilyen képből álló gyűjteményt állított ki nyilvánosan Párizsban.** Akkor pénzügyminiszteri irodaigazgató volt Párizsban, később pedig mint a francia fotografusok egyesületének főtitkára Nemoursban élt; elhunyt októberben.

Beclard, Jules, tanár, a párizsi orvosi fakultás dékánja, ismeretes fizi-

* Nature 1887. XXXVI. köt. 585. l.

** V. ö. Moniteur officiel, 1839. június 24.

ológus, elhunyt Párizsban februárius 9-ikén 69 éves korában. »Traité élémentaire de Physiologie humaine« (1855) című becses munkája ma már hét kiadást ért.

Birnbaum, Karl, a chemia tanára a karlsruhei műegyetemen, született 1839 október 14-ikén Helmstedtben, tanult Braunschweigban és Göttingában, 1864-ben Weltzien segédének ment Karlsruhéba, hol 1868-ban rendkívüli, 1870-ben pedig rendes tanára lett a chemiai iparműtannak; ez állását 1876-ban a chemia tanári székével váltotta fel. Mint tanár, nagyszerű eredményeket ért el tanítványaival, s a karlsruhei műegyetem chemiai intézetét oly látogatottá tudta tenni, mint előtte soha senki. Ezenkívül az irodalom terén is tevékenyen működött; Bolley halála után tovább folytatta a »Handbuch der chemischen Technologie« című 13 kötetes nagy munkát; kiadta az Otto-féle »Lehrbuch der rationellen Praxis der landwirthschaftlichen Gewerbe« című művet 7-dik átdolgozásban. Az utóbbi években tevékenysége különösen a tápszerek chemiájának terén érvényesült.

Blavier, Edouard Ernest, a francia telegráfok főfelügyelője és a párizsi École supérieure de Télégraphie igazgatója, elhunyt januárius 14-ikén 61 éves korában. »Traité de télégraphie électrique« című munkája a maga idejében igen becses és keresett dolgozat volt. A Comptes rendus-ban és az Annales télégraphiques-ben megjelent számos értekezései közül különösen becsesek azok, a melyek az elektromos mértékegységekről, továbbá a föld elektromos áramairól szólnak. A párizsi 1881. évi kiállításkor nagy tevékenységet fejtett ki a gyűlésekben és a jury-ben. Tanítványai számára írta a »Cours de télégraphie« című könyvét, a mely a tudomány színvonalán folyékony, népszerűen világos nyelven van tartva.

Bolton, Sir Francis, angol ezredes, 1863 óta az angol hadsereg-

nél és tengeri hajóhadnál alkalmazott távjelző szolgálat feltalálója, a »Society of Telegraph Engineers and Electricians« megalapítója, született 1831-ben, elhunyt januárius 6-ikán Bournemouthban.

Boussingault, Jean Baptiste Joseph Dieudonné, híres chemikus, született 1802 februárius 2-ikán Párizsban; a bányaiskolát látogatta St-Etienne-ben, s tanulmányai végeztével mint bányamérnök és geográfiai utazó egy angol bányatársaság megbízásából Columbiába ment, hol geológiai, földmágnességi, hőmérsékleti megfigyelésekkel, magasságmérésekkel és növénytani vizsgálatokkal foglalkozott. A dél-amerikai szabadságharcba Bolivar tábornokot mint ezredes követte. Mint katona és tudós utazta be nemcsak Venezuelát az Orinocoig, hanem Ecuadorot és Perut is. Visszatérvén Franciaországba, Lyonban a chemia tanszékét töltötte be, höl tagja lett a tudományos akadémiának. 1837-ben Párizsba ment a »Conservatoire des arts et metiers«-re tanítani, s 1839-ben a párizsi tudományos akadémia is tagjává választotta. A chemia, fizika, meteorológia, növényfiziológia, gazdaságtan, és gazdasági iparműtan terén végzett széleskörű vizsgálatai európai hírűvé tették nevét. Működésének jelesebb gyümölcsei a következők: »Économie rurale« (1844, 2 kötetben), a melynek második kiadása e címen jelent meg: »Agronomie, chimie agricole et physiologie« (1860—74. 5 kötetben). Dumassal kiadta az »Essai de statistique chimique des êtres organisés« (1841) című művet, mely már 1844-ben harmadik kiadást ért. Az Annales de chimie et de physique, továbbá a Mémoires de l'Académie des sciences hasábjain megjelent sok dolgozatán kívül kiemelendő még: »Études sur la transformation du fer en acier par la cémentation« (1875). Az utóbbi időkben kizárólag a gazdasági chemiát művelte, s ez irányú értekezéseivel lépten-nyomon találkoztunk

a folyóiratokban; legutóbb Bechelbronni jóságán élt Weisenburg mellett; elhunyt május 11-ikén Párizsban.

Caspary, Robert, a királyi kertészeti egyetem tanára és az ottani botanikus kert igazgatója, a Nymphaeaceák- és Hydrillaceákra nézve első rangú szaktudós; különösen sokat kutatott a borostyánkő kihalt flórája ügyében, született 1818 január 29-ikén Königsbergben, elhunyt szeptember 18-ikán Illowoban. Nagy szeretettel búvárkodott a vízinövények körében, s 1862-ben ő alapította a porosz növénytan egyesületét.

Cienkowski L., az alsóbbrendű állati és növényi szervezetek buzgó kutatója, született 1822. október 1-én (némelyek szerint 13-ikán) Varsóban; Szent-Pétervárott matematikát és természettudományokat tanult, s 1850-ben Jaroszlavban a liceumon a természeti tudományok tanára, 1855-ben a pétervári egyetem professzora lett, azonban megrendült egészsége és az ottani klíma elviselhetetlensége miatt már 1859-ben félbe kellett szakítania előadásait, hogy Nizzába menjen üdülni. 1865-ben a növénytan tanárává nevezték ki az odessai egyetemre, honnan 1871-ben Charkovba ment, hol az egyetem növénytan tanszékét töltötte be. 1876 óta főképen a baktériumokkal foglalkozott; elhunyt október 7-ikén Lipszében.

Clark, Alvan, csillagászati eszközökhöz való nagy tárgylencsék készítéséről híres optikus, született 1804. március 8-ikán Ashfieldben Massachusettsben, elhunyt augusztus 19-ikén Cambridgeportban New-York mellett. Clark legelőbb himzésrajzoló volt, azután miniatúr-kepecskéket festetett elefántcsontra; 1836-ban Cambridgeportban telepedett le, hol távcsövek készítésével kezdett foglalkozni. Legelőször csak kisebb eszközöket készített; csak azután fogott nagyobb lencsék készítéséhez, miután egyszer egy 11.4 cm. nyílású távcsövel fölfedezte, hogy a Sextans csillagkép 8 csillaga tulajdonképen

kettős csillag. A Mississipi-csillagásztorony számára megrendelt 47 cm. átmérőjű tárgylencse vizsgálatkor, 1861. január 31-ikén fölfedezte a Sirius kíséretét. A Fraunhofer szerkesztette legnagyobb távcsőnek, a refraktornak Dorpatban, csak 25 cm. nyílású 4.66 méter gyújtó távolságú tárgylencséje van, és még a Merz és Mahlertől készített pulkovai refraktor is, a mely pedig a maga idejében a leghűsebb volt, csak 38 cm. nyílású és 6.83 méter gyújtótávolságú lencsével van ellátva; holott a Clark-féle objektívek a következő méretűek: a washingtoni 66 cm. átmérővel 9.95 m. gyújtó távolsággal, a pulkovai 76 cm. átmérővel, 13.7 méter gyújtó távolsággal, a Lick-féle csillagásztoronybeli 96 cm. átmérővel és 18.5 méter gyújtó távolsággal.*

Ecker, Alexander, híres anatómus és anthropológus, született Freiburgban Breisgauban 1816. július 10-ikén, tanult ugyanott orvosi tudományokat. 1835-ben tanulmányainak folytatása végett Heidelbergába ment s 1837-ben letette az államvizsgát és a doktorátust; azután Párizsba, Londonba, Dublinba és Edinburgba ment ismereteit gyarapítani, utazott Hollandiában, s tovább tartózkodott Bécsben, hol Rokitsky és Skoda nagy hatással voltak reá. 1839-ben Freiburgba tért vissza, s habilitálván, a pathológiai anatómiából előadásokat tartott, majd az anatómia prorektora lett Heidelbergában Tiedemann, később Henle mellett a bonczani intézetben. 1844-ben Baselbe hívták meg az anatómia és fiziológia tanárának. Itten Siebold alatt zootómiai tanulmányokat tett, s a két tudóst 1847-ben Triesztben találjuk a tenger faunájának tanulmányozásával. Siebold Freiburgból Boroszlóba távozván, Ecker lett a fiziológia, zoológia és összehasonlító anatómia tanára az ő szülővárosában. Számos jeles dolgozata maradt, s az

* V. ö. Term. tud. Közl. XIV. kötet 105. 1. és XV. kötet 73. 1.

összehasonlító anatómia terén nagy érdemei vannak. Elhunyt május 20-ikán.*

Eichler, August Wilhelm, botanikus, született Neukirchenben (Kürhessenben) 1839. április 22-ikén. Egyetemi tanulmányait Marburgban végezte; növénnytant Wigan-d-nál hallgatott. 1861-ben Münchenbe költözött, hol a híres Martius segéde volt a »Flora Brasiliensis« kiadásában. Martius elhunytával (1868) Eichler maga vette át ama nagy munka szerkesztését, s be is végezte. 1871-ben Gráczba ment professzornak, 1873-ban Kielbe; 1878-ban pedig a berlini egyetem növénnytani tanszékét foglalta el, hol márczius 2-ikán hunyt el. Benne Németország legkitünőbb botanikusát vesztette el, ki mint tanár, bűvár és író egyaránt nagy volt. Számos önálló munkái közül kiemelendők: »Blüthendiagramme« (1873—78, 2 kötet), »Syllabus der Vorlesungen über specielle und medicinisch-pharmaceutische Botanik« (2-ik kiadás, 1886) stb. 1881 óta kiadta a »Jahrbuch des botanischen Gartens und botanischen Museums zu Berlin« iratot.**

Fechner, Gustav Theodor, fizikus és bölcész, született 1801. április 19-ikén Gross-Särchenben Muscau mellett; Lipcsében tanult előbb orvosi, majd különösen természeti tudományokat, s 1834-ben ugyanott a fizika tanára lett, s főképen a galvánossággal és elektrochemiával foglalkozott; később szembaja miatt fizikai kutatásait abbahagyta s filozófiai tudományokkal foglalkozott. Munkái közül kiemelendők a következők: »Physikalische und philosophische Atomenlehre« (1855, 2-ik kiadás 1864), »Elemente der Psychophysik« (1860), »In Sachen der Psychophysik« (1877), »Revision der Hauptpunkte der Psychophysik«. Az aesthe-

* V. ö. Archiv für Anthropologie, XVII. kötet.

** Bővebb életrajzát és tudományos érdemeinek méltatását, valamint munkáinak teljes jegyzékét lásd Magyar Növénnytani Lapok XI. évf. 33. l.

tika terén is irogatott, s Dr. Mises álnévvel több humoros és költői dolgozatot bocsátott közre. A psychophysika terén úttörő dolgozataival, melyek az ideges bántalmak felismerésénél igen figyelemre méltók, az orvosi körök figyelmét is magára vonta. Elhunyt november 18-ikán.

Fellöcker, Pater Sigmund, 1840—50-ben Reslhuber segéde a benediktinusok kremsmünsteri csillagvizsgáló intézetén, a berlini akadémiai csillagmappák munkatársa, később a matematika és természettudományok tanára, 1871—76-ban lelkész Weiskirchenben, 1876-tól a benediktinusok rendjének priorja, elhunyt szeptember 6-ikán 72 éves korában. Munkái ezek: »Lehrbuch der Mineralogie«, »Geschichte der Sternwarte Kremsmünster«.

Fischer, Philipp, előbb a matematika tanára a darmstadti műegyetemen, geodaesia munkáiról széles körben ismeretes tudós, elhunyt januáris 22-ikén Darmstadtban. Művei: »Lehrbuch der höheren Geodaesie« (1846, 3 kötet), »Untersuchungen über die Gestalt der Erde« (1868) stb.

Gray, Asa, amerikai botanikus, született 1810. november 18-ikán Párizsban Oneida-County-ben New-York államban; orvostudományokat tanult, s azután Torrey vezetése alatt egészen a növénytannak szentelte magát és 1842-ben a természetrajz tanárává nevezték ki New-Cambridgebe. Az 1838—39. és 1850—51. években beutazta Európát. Sok nagyobb szabású munkái közül kiemelendők: »Elements of botany« (1836), »Botanical textbook«, »Structural und systematical botany«. Torrey-vel megkezdte 1838-ban »The flora of North America« (1838—42, 3 kötet) művét. »Manual of botany for the northern United States« (1848, új kiadás 1868), »Genera Boreali-Americana illustrata« (1848—49, 2 kötet), »Botany of the United States exploring expedition under Captain Wilkes« (1854), »Plantae Wrightianae Texano-Neomexicanae«

(1852—53), »Darwiniana, essays and reviews pertaining to Darwinism« (1876), »Synoptical flora of North America« (1878). Ezeken kívül írt sok értekezést a folyóiratokban és tankönyvet iskolai használatra. Elhunyt decemberben 71 éves korában.

G r o t h e, D., technológus, született 1806-ban Herscheidban Westfáliában, 1850 óta a hageni ipartanoda élén állott, 1864 óta pedig Delftben a műegyetemen tanárkodott, elhunyt februárius 10-ikén Delftben. »Mechanische Technologie« (1874) című munkája ma napság is igen becses dolgozat.

H e r b i c h F e r e n c z, az Erdélyi Múzeum őrségéde, született Pozsonyban 1821-ben. Középiskoláit Czernovitzban végezte, s minthogy atyja, ki katonarvos volt, saját pályájára szánta, azért a bécsi Josefinumba küldte, hol 1840—1841-ben orvosi tudományokat tanult. Vágya azonban a bányászat és geológia felé hajtotta, s azért Selmechre ment, hol 1841—44-ben elvégezte a bányászati és erdészeti tanfolyamot. 1845—1854-ben Bukovinában szolgált mint bányatiszt és művezető, hol is szabad idejét Bukovina ásványainak vizsgálatával töltötte, a melynek eredménye »Beschreibung der bis jetzt bekantten Mineralspecies der Bukovina« című dolgozata. 1854-ben Erdélybe jött, hol mint bányanagy és igazgató működött, s ez idő alatt szülő hazája földét folytonosan tanulmányozta. Ekkor fedezte fel az Olt szorosának változatos másodkori tömegközeteit és kővületekben gazdag helyeit. 1858-ban nagyobb tanulmányútat tett Németországon át Belgiumig; 1861 C o t t á-t kalauzolta Erdély hegysegeiben. 1869-ben az Erdélyi Múzeumhoz ment őrségédnek, s ettől kezdve egészen a tudomány szolgálatába szegődött. A múzeum föld- és őslénytani gyűjteményének nemcsak gazdagítása, hanem szakszerű rendezése, mondhatni, újjá teremtése az ő érdeme. Összegyűjtven Erdély eruptív kőzeteit, a bécsi világiállításon 1500 gyönyörű példányból álló gyűjteményt mutatott be; csak

így lehetett neki Erdély földtani térképét elkészíteni az eruptív kőzetek elterjedésének kimutatása czéljából. 1875-ben a kolozsvári egyetem bölcsészettudományi doktorává avatta, s magántanárrá habilitálta az osztrák magyar birodalom földtani viszonyainak előadására. 1879-ben a közös pénzügyminiszterium cs. kir. bányatanácsosi címmel Bosznia-Hercegovina számára bányaiügyi előadóvá nevezte ki; a mely sikeres működéseért kapta a Ferencz-József lovag-rendjeit. Erdély új földtani térképének elkészítésében a töröcsvári és ojtói szorosok közti Kárpátok felvétele Herbich érdeme. Gazdag irodalmi munkálkodásának gyűmölcsze a Magyar Földtani intézet évkönyveiben, a Földtani Közlönyben, az Erdélyi Múzeum-Egylet évkönyveiben, Orvos-természettudományi Értesítőben, a Nagy-Szebeni természettudományi egyesület közleményeiben jelentek meg; ezen kívül sokat dolgozat külföldi folyóiratokban is, különösen a bécsi cs. kir. birodalmi geológiai intézet kiadványaiban.* Elhunyt januárius 15-ikén.

K i r c h h o f f, G u s t a v R o b e r t, a kitünő fizikus, született 1824. márczius 12-ikén Königsbergben, elhunyt ugyanottan október 17-ikén. — Bővebb életrajzát, arcképét és tudományos jellemzését a *Pótfüzetek* ez évi folyamának 23-ik lapján már közöltük.

K o n i n c k, L a u r e n t G u i l l a u m e, chemikus és palaeontológus, született Löwenben 1809. május 3-ikán; ugyanott orvosi és természeti tudományokat tanult, s orvosdoktorrá lett és Gentbe ment, hol 1825-ben a technikai chemia előadásával bízták meg. Egy évvel később a lüttichi egyetemen a palaeontológia tanára lett; már 1842-ben tagja lön a belga kir. akadémiának. Tudományos dolgozataival többször feltűnt, elnyerte 1885-ben a Wollaston-díjat, 1875-ben az arany Wollaston-érmét stb. Jelesebb dolgozatai ezek:

* Bővebb életrajzát, tudományos jellemzését és munkáinak jegyzékét lásd az *Orvos-természettudományi Értesítő* 1887. és *Földtani Közlöny* 1887. évfolyamában.

»Description des coquilles fossiles de l'argile de Basele, Boom, Schelle etc.« (1838), »Éléments de chimie inorganique« (1839), »Sur les crustacés fossiles de Belgique« (1841), »Description des animaux fossiles du terrain carbonifère de la Belgique (1842—1844), »Note sur quelques fossiles du Spitzberg« (1846—48), »Deux mémoires sur de Brachiopodes fossiles« (1846—1853), »Monographie du genre Productus« (1847), több önálló monográfia, s végül »Faune du Calcaire carbonifère de la Belgique« (1878—83). Elhunyt július 15-ikén.

Krupp, Alfréd, híres aczélgyáros, született 1812. április 26-ikán Essenben, elhunyt ugyanott július 14-ikén. Az atyjától 1810-ben alapított aczélgyár, mely parányi kezdetből lassanként fejlődött nagygyá, tulajdonképen az 1851-ik évi londoni kiállítástól kezdve kapott világhírre, a hol Krupp legnagyobb olvasztót, kemény hengereket és egy hat fontos, öntött aczélcsövű ágyút állított ki. A gyár akkoriban leginkább tengelyeket, kocsirugókat és kerékabroncsokat szállítgatott; az öntött-aczél ágyúk gyártásának kifejlődése tulajdonképen akkor kezdődött, mikor a vont csövű hátultöltő fegyverek általánossá kezdtek lenni, a melyeken Krupp sok javítást tett s 1864-ben feltalálta az ékre járó záróhengert. 1885-ig 34 állam részére több mint kétszázezer ágyút szállított Krupp gyára; ezen kívül sok más nagyobbszerű ipari aczélterméket gyártott, legnagyobb részét az ő öntött aczéljából. Munkásainak száma megüti a 20 ezeret, s ha ehhez a családtagjaik számát is hozzáadjuk, kitűnik, hogy Krupp gyára évenként 65,400 léleknek ad kenyeret. Gyárában 1553 nagy kemence, 450 gőzgép (18,500 lóerővel), 439 gőzkatlan, 1622 gépmű, 82 gőzkalapács működik, a melyek napenként 3100 tonna kokszot és szenet emésztenek meg.*

* Bővebben lásd »Vasárnapi Ujság« 1887. évfolyam.

Langenbeck, Bernhard Rudolf Konrad von, kitünő sebész, született 1810. november 8-ikán Padingbüttelben (Hannover); tanulmányait az akkor híres Langenbeck Konrad vezetése mellett Göttingában elvégeztén, 1835-ben doktorrá avattattott. Ezután két évig Angol- és Franciaországban tartózkodott tanulmányainak kiegészítése végett; 1838-ban habilitáltak az élettanból, s egyúttal mint gyakorló sebész működött; 1842-ben az erlangeni sebészeti tanszékre hívták, de ezt el nem foglalta, hanem még ugyanazon évben kineveztetett a kiel egyetem sebészeti tanárává. 1848-ban Dieffenbach halála után a berlini egyetemhez nevezték ki. Mielőtt azonban itten elfoglalta tanári állását, részt vett az első dán háborúban; ugyancsak részt vett később az 1864, 1866, 1870/71-iki hadjáratokban, a melyekben olyan tapasztalatokat szerzett, s az úttörőre valló oly bámulatos tevékenységet fejtett ki, hogy méltán tartották korunk első tabori sebészének. Ő vetette fel a sebészeti kongresszusok eszméjét, melyeken 1872 óta elnökölt. Elnöke volt a »Berliner medicinische Gesellschaft«-nak; 1860 óta Billroth és Gurlt szerkesztők közreműködésével kiadta az »Archiv für klinische Chirurgie« című füzeteket. Kórházat, mely valóban mintaszerű, 1881. áprilisban avatta fel a kongresszus alkalmával. Szembaja miatt 1882 óta nyugalomba vonult s Wiesbadenbe tette lakását. Sok kitüntetés érte nemcsak hazája részéről, hanem idegen fejedelmektől is. A budapesti királyi orvosegyesület is levelező tagját vesztette el a sebészet nagymesterében. Emlékét még életében megörökítették: a berlini győzelmi emlékek egyik relief képén van ő megörökítve dicsősége mezején, a mint egy sebesült harczost bekötöz. Elhunyt szeptember 30-ikán.

Lieberkühn, Nathaniel, a marburgi egyetemen az anatómia tanára, született 1821. július 8-ikán Barby-ban, elhunyt április 14-ikén

Marburgban. Az édesvízi szivacsok szerkezetére és fejlődésére vonatkozó dolgozatai e téren úttörők.

Luther, Eduard, született Hamburgban 1816. februárius 24-ikén, tanítványa volt Bessel-nek és Jacobi-nak Königsbergben, hol mint magántanár habilitált, s 1856—59-ben Wichmann-nal az ottani csillagásztorony ügyeit vezette, a melynek igazgatását C. A. F. Peters távozása után reábizták; előbb mint rendkívüli, majd mint rendes tanár működött. A »Königsberger Beobachtungen« 28., 30., 31. kötetét Wichmannal együtt, a következő hat kötetet pedig ő maga adta ki; Bessel hátrahagyott megfigyeléseiből levezette a főbb csillagok deklinációit, s ezenkívül új megfigyeléseivel több csillagászati kérdést tisztázott. Elhunyt október 17-ikén.

Lojka Hugó, magyar botanikus és budapesti tanár, született 1844. januárius 6-ikán Gelsendorfban Galiciában; elhunyt 1887. szeptember 7-ikén Budapesten. Szorgalmas lichenológiai gyűjtő volt, ki nemcsak hazánkban, hanem Galiciában, a Kaukázusban és Boszniában is sok érdekes fajt gyűjtött. A zuzmókról sok értekezést írt, melyek a Magyar tudományos Akadémia, a Bécsi Zoologisch-botanische Gesellschaft kiadványaiban jelentek meg. Just »Botanische Jahresbericht«-jében elvállalta a zuzmókról szóló referátumot, de e terhes munkától egy év múlán visszalépett.

Obernetter I. B., a fotochemia terén a legélesebb kutatók egyike, az »Albertotypia« néven ismeretes fénynyomás tökéletesítője, született 1840. május 31-ikén Münchenben, elhunyt ugyanott április 12-ikén. Ő találta fel a fény segítségével való réznyomást, továbbá a fotografiáknak porcellánba és üvegbe való beégetését, javította a fotografiai száraz lemezeket, s általában e téren kiváló érdemeket szerzett; utóbbi időben minden törekvését arra fordította, hogy a színes nyomások

pontos visszaadására alkalmas tartós lemezeket készítsen.

Örley László, magyar zoológus, született Budapesten 1856. október 27-ikén. 1876-ban elvégezvén a bölcséleti tanfolyamot, Margó tanár mellett segéd lett az egyetemi állattani tanteremben; 1878-ban a bölcsészet doktora lett, a mikor első jelentékenyebb munkája: »Adatok a nematodák fejlődéséhez« cím alatt jelent meg. Külföldi ösztöndíjjal két évig Lipcsében Leuckart mellett, s Londonban Huxley mellett dolgozott, hol a British Muzeum féreg-gyűjteményének rendezésével is megbízták. Itt írta három angol dolgozatát: »On Hairworms in the Collection of the Br. Museum« egy táblával; »Report on the Nematodes in the Possession of the Br. Museum« egy táblával; »Notes on some Parasites of Fishes from Madras, determined by Dr. Örley«; a mely dolgozatok az Annals and Magazine of Natural History 1881. évi folyamában jelentek meg. Ugyanakkor »Az Anguillidák magánrajzával« (7 tábla rajzzal díszítve)* elnyerte a Természettudományi Társulat Bugát-féle pályadíját, s megírta az Akadémia megbízásából a »Magyarországi Oligochaeták faunáját«. Ezután Nápolyba küldetett az ottani állattani állomás magyar dolgozó asztalához, hol féregtani, boncz- és fejlődéstani dolgozatait folytatta. 1882-ben a nemzeti múzeum állattani őrségédévé, 1883-ban az egyetemen a belférgek tanának docensévé lett. 1884-ben ismét Nápolyba küldte a miniszterium, honnan nemcsak több érdekes felfedezéssel, de a tengeri állatok egész gyűjteményével tért haza, a mely ma múzeumunkat díszíti. Dohrn tanár, a nápolyi állomás vezetője, méltányolva Örley érdemeit, a Zoologischer Jahresbericht számára a belférgekről szóló világirodalom szemléjét reá bízta. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlése 100

* Megjelent a Természettudományi Füzetekben.

aranyát elnyerte a »Rhabditisek magán-rajzával orvosi és természetrajzi szempontból«, mely az Akadémia közleményeiben jelent meg 1886-ban, s német nyelven is kiadatott Berlinben. Örley nagyon értett a természettudományok népszerűsítéséhez is. Társulatunk szakülésein és estélyein több szép előadást tartott: »az állattani kutatások újabb módszereiről«, »az állatok színéről«, »a dualizmusról a tengeri rákok életében«, »a tenger mélységeinek életéről« stb., a melyeket mind gondosan, szép választékos nyelven dolgozott ki. Közönyünk füzeteiben az utóbbi időkben gyakran találkoztunk irodalmi munkásságának gyümölcseivel. A túlfeszített munkát szervezete nem bírta meg, s benne zoológiai irodalmunk és tudományos életünk június 12-ikén egyik legderekabb munkását veszítette el.*

P e b a l, L e o p o l d v., chemikus, született 1826-ban szeptember 29-ikén Seckauban, Stiriában, habilitált Gráczban 1858-ban, s Lembergbe ment tanárnak, honnan 1865-ben a chemia rendes tanárául jött vissza Gráczbba, a hol tanári minőségében nagy tevékenységet fejtett ki. Azt a kitűzött célját, hogy egy új chemiai laboratóriumot a kor követelményeinek megfelelően rendezzen be, igen szerencsésen érte el, s a gráci laboratórium ma egyike a legelső rangú intézeteknek. A szerves és szervetlen chemia terén igen sokat dolgozott, s becses értekezéseivel gazdagította a chemia irodalmát. Inasa meggyilkolta febr. 17-ikén 60 éves korában.

P o k o r n y, A l o i s d r., cs. kir. kormánytanácsos és főreál-gimnáziumi igazgató Bécsben, született Iglauban Morvaországban 1826. május 23-ikán, elhunyt Innsbruckban 1886. december 29-ikén. 1857 óta mint az általános növényföldrajz egyetemi magántanára is működött. Ki ne ismerné nálunk is az ő természetrajzi tankönyveit, melyek

* Bővebb tudományos jellemzését lásd az Orvosok és Természetvizsgálók XXIV-ik vándorgyűlésének munkálataiban Chyzer Korneltól.

magyar, cseh, olasz, lengyel nyelvre is lefordítva több kiadásban jelentek meg. Ausztria növénytani átkutatása körül sok érdemei vannak; Báró E t t i n g s h a u s e n C o n s t a n t i n gráci egyetemi tanárral kiadta a »Phytotypia plantarum austriacarum«-ot öt folió és egy 4° kötetben, melyből a 70-es évek kezdetén még öt foliókötet jelent meg. A díszes munka, mely a fősúlyt a növények levélerezetére fekteti, igen drága volt arra, hogy nagyon elterjedhetett volna, s majdnem feledésbe veszett a »Plantae lignosae imperii austriaci« (1863) című derék munkával együtt. Hazánk tőzeges vidékeinek átkutatása körül nagy érdemeket szerzett, 1859-ben kormányköltségen hosszabb ideig tartózkodott Magyarországon s áttanulmányozta a Hanságot, a Balaton vidékét, a Sárrétet, Sárvizet, a Marczal mocsarait, a Hosszú rétet a Bodrogközben, az Ecsedi-lápot, a Berettyó-Sárrétet Füzes-Gyarmatnál, az Alibunári és Illanczai mocsarakat. Hazánkra vonatkozó értekezései a következők: »Ueber Aspidium munitum in Ungarn und Farne des Pester-Museums« (1859), »Vegetationsformen des ungarischen Tieflandes« (1860), »Beitrag zur Flora des ungarischen Tieflandes« (1860), »Bericht der Commission zur Erforschung der ungarischen Torfmoore« (1860), »Untersuchungen über die Torfmoore Ungarns, mit einer Torfkarte« (1861), s ugyanaz magyarul is megjelent a magyar tudományos Akadémia matematikai és természettudományi közleményeiben 1863-ban. Értekezéseinek nagy része a bécsi akadémia Sitzungsberichtjében, és a Zool. botan. Gesellschaft kiadványaiban jelentek meg.

R e c l a m, K a r l H e i n r i c h W i l h e l m, született 1821. augusztus 18-ikán Lipcsében, elhunyt márczius 6-ikán. Lipcsében az egészségügy tanára volt, s a közegészségügy körében igen sok jeles dolgozattal tette nevét ismertté.

R o s e n h a i n, J o h a n n G e o r g, kiváló matematikus, született 1816.

junius 10-ikén Königsbergben, 1844-ben magántanár Boroszlóban, 1850-ben elnyerte a párizsi akadémia nagy jutalmát, 1858 óta a matematika tanára a königsbergi egyetemen, elhunyt május 14-ikén.

Schjellerup, Hans Carl Fredrik Christian, csillagász, született 1827. februárius 8-ikán Odenseben. Előbb órás volt, azután a kopenhágai polytechnikumot látogatta s 1851-ben az ottani csillagásztoronyban dolgozgatott, s tanított a tengerész-tisztek iskolájában is; elhunyt november 13-ikán. Több becses csillagászati dolgozata jelent meg.

Sigl, Georg, gépgyáros Bécsben, az osztrák lokomotív-gyártás megalapítója, született 1811-ben Breitenfurthban Alsó-Ausztriában, elhunyt május 9-ikén Bécsben. Szüleit korán elvesztvén, lakatosnak állt be, s 17 éves korában mint legény bejárta Svájcot, Bajorországot, Württembergert, mindenütt gazdag tapasztalatokat gyűjtve. 1832-ben visszatért Bécsbe, s minden erejét a gyors könyvsajtók gyártására és terjesztésére fordította; 1840-ben Berlinbe ment, hol tüstént gyorsajtó-gyárat rendezett be; onnan 1846-ban visszatérvén szülőföldjére, gyárat rendezett be, mely gyors-sajtókat, s efféléket készített és pedig addig páratlan nagy mennyiségben. 1851-ben bécsi gyárat gőzgépek készítésére alakította át, s ettől kezdve gyára roppant munkát fejtett ki; 4000 munkást foglalkoztatott, s Európának majdnem minden nagy gőzgépei, lokomotívjai az ő gyárából kerültek ki. Ezek mellett a gyors-sajtók készítését még nagyobb tökéletességre emelte, s az ő gyors-sajtója a végtelen papírhengerre a bécsi világkiállításon óránként 10 ezer példányt nyomott ki, vágott fel és hajtogatott össze a »Neue freie Presse«-ből. A gyár évenként mintegy 250 lokomotívot, 80 könyvnyomtató sajtót, 60 lokomobilt és gőzgépet, valamint számtalan kisebb gazdasági gépet készit.

Spitzer, Simon, matematikus, ki főképen a differenciál egyenletek-

ről szóló munkájáról ismeretes, elhunyt márczius 16-ikán 61 éves korában. Előbb a bécsi kereskedelmi akadémián működött, utóbb az analitikai mechanika tanára volt a bécsi műegyetemen.

Stewart Balfour, angol fizikus, született 1828. november 1-én Edinburgban, hol tanulmányait is végezte; míg Forbes segéde volt, a sugárzó hő vizsgálatával és meteorológiával foglalkozott; 1858-ban a kiewi csillagvizsgáló intézet igazgatója, 1870 óta a fizika tanára az Owens College-n Manchesterben. Munkái közül kiemelendők a következők: »An elementary treatise on heat« (1866, 2-ik kiadás 1871), »Lessons in elementary Physics« (1871), »Physics« (1872), mely magyar nyelven is megjelent; »The conservation of energy« (1874) több nyelven; »Lessons in elementary practical physics« (1885—1887) stb.

Studer, Bernhard, geológus, született 1794. augusztus 21-ikén Bürenben Bern-cantonban, előbb Bernben gimnáziumi tanár volt, azután Göttingában és Párizsban tanult s 1825-ben a geológia tanára lett ugyancsak Bernben. Főtanulmányát az Alpések képezték, a melyekről számos monográfiái szólnak. Beutazta Olaszországot, Angolországot és Tirolt. Munkái közül kiválóbbak a következők: »Beiträge zu einer Monographie der Molasse« (1825), »Geologie der westlichen Schweizeralpen« (1834), »Anfangsgründe der mathematischen Geographie« (2-ik kiadás 1842), »Die Gebirgsmasse von Davos« (1837), »Lehrbuch der physikalischen Geographie und Geologie« (1844—47, 2 kötet), »Hauteurs barométriques prises dans le Piémont, en Valois et en Savoie« (Escher von der Linth-tel 1843), »Geologie der Schweiz« (1851—53, 2 kötet), »Einleitung in das Studium der Physik und Elemente der Mechanik« (1859), »Geschichte der physikalischen Geographie der Schweiz« (1863), »Ueber den Ursprung der Schweizer Seen« (1864), »Zur Geologie der Berner Alpen« (1866), »Index der Petro-

graphie und Stratigraphie der Schweiz« (1872), »Gneis und Granit der Alpen« (1873). Nagy része volt Svajcz geológiai térképének elkészítésében is Escher von der Linth-tel 1853-ban és 1870-ben.

Terquem, Alfréd, született 1831. július 31-ikén Metzben; a strassburgi fakultáson, majd Marseilleben s 1872 óta Lüttichben működött; a hangtan, capillaritás és a hőtán köréből több derék dolgozattal gazdagította az irodalmat; elhunyt július 16-ikán Lilleben.

Vulpian, Edmund Felix Alfréd, fiziológus, született 1826. januárius 5-ikén Párizsban. Különösen az idegbetegségek gyógyításában fényes nevet vívott ki magának; tagja volt az Institutnek s titkára a párizsi orvosi akadémiának, s egyszersmind 1867 óta a pathológiai anatómia tanára; elhunyt május 17-ikén Párizsban.

Whitworth, Sir Joseph, kiváló mérnök, született 1803. december 21-ikén Stockportban, 1833 óta egy nagy szerszám-gépgyár tulajdonosa Manchesterben; elhunyt januárius 20-ikán Monte-Carloban.

Wittstein, Georg Christian, híres kemikus és gyógyszerész, született 1810. januárius 25-ikén Mündenben (Hannovera), hol atyja a gimnáziumon a matematika tanára volt. Itt végzett ő is hat osztályt, a mikor gyógyszerértárba lépett, s hét év múlva a gyógyszerészi vizsgát kitűnően tette le; ezután két évig Münchenben természeti tudományokat hallgatott. Egy pályakérdés sikeres megoldása után a müncheni egyetem gyógyszerészeti tanintézetéhez preparátornak neveztetett ki, hol 15 évig maradt, miközben Buchner igazgatónak magán laboratóriumában is vezette a munkálatokat. 1840-

ben bölcsészeti doktor, 1851-ben pedig az ansbachi ipar- és gazdasági tanintézet tanára lett, hol chemiát, technológiát s természettudományokat tanított. Két év múlva Münchenbe költözött, hol egy elméleti és gyakorlati chemiai intézetet állított fel nyilvános vizsgálati laboratóriummal, melynek élén 26 évig állott. Állandó becsü munkái bizonyítják, hogy ő a chemia minden ágában sikerrel működött, de különösen a gyakorlati elemző chemia, a gyógyszerészeti készítmények tana, áruisme, gyógyszerészeti chemia és tápszerek chemiája fejlesztésének szentelte életét. Kiváló érdeme, hogy számos titkos szert megvizsgált, a mivel a titkos szerekkel való szédelgésnek nem egyszer útját vágta. Irodalmi munkássága 1836-ban kezdődött, s Buchner »Repertorium für Pharmacie« című folyóiratában, mely 1851-ben már 110 kötetre szaporodott, majd minden kötetbe írt egy vagy több értekezést. Sok önállóan megjelent munkái közül kiválóbbak a következők: »Anleitung zur Darstellung und Prüfung chemischer und Pharmaceutischer Präparate« (4-ik kiadás 1867-ben), mely holland és angol nyelvre is lefordította; »Taschenbuch der Geheimmittellehre« (4-ik kiadás 1876), »Etymologisch-chemisches Handwörterbuch« (1847, 2 kötet 3 kiegészítő kötettel), »Etymologisch-botanisches Handwörterbuch« (1852), »Anleitung zur chemischen Analyse von Pflanzen und Pflanzentheilen auf ihre organische Bestandtheile« (1868), »Taschenbuch der Nahrungs- und Genussmittellehre« (1879) stb.; ezeken kívül négy fő tárgymutatót készített a Schweiger-féle »Journal«-hoz, a Buchner-féle »Repertorium«-hoz, az »Annalen der Chemie«-hez és az »Archiv der Pharmacie« című folyóirathoz. Elhunyt június 1-én.

LENGYEL ISTVÁN.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.